

Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування, конституційне, адміністративне, інформаційне, фінансове право, конституційний та адміністративний процес.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНТРОЛЮ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЗА ВИДАТКАМИ

Бойко В. В.,
старший викладач секції державного управління і права
Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка

Проблемні питання правового регулювання фінансового контролю в Україні та його видів на сучасному етапі досліджували у своїх працях такі провідні вчені-юристи, як Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, О. П. Орлюк, О. П. Гетманець, А. О. Монаєнко, А. А. Нечай, В. Д. Чернадчук та інші. Проте, в теоретико-пізнавальному плані сутність бюджетного контролю як соціального явища, як виду державного фінансового контролю, що має характерні риси, особливості, принципи і тенденції розвитку, види та методи, нормативно-правову базу, методика організації, уповноважених суб'єктів у сучасних умовах в Україні, тобто концептуально, не досліджувалися [1, с. 9]. З огляду на це, та, незважаючи на значні напрацювання в сфері досліджень фінансового контролю, багато проблемних питань правового регулювання бюджетного контролю виконання державного бюджету України за видатками все ще потребують уваги науковців, в тому числі і визначення поняття контролю виконання державного бюджету за видатками.

«Бюджетний контроль» є однією з фундаментальних категорій фінансового права. Важливість бюджетного контролю пояснюється можливістю завдяки йому зробити оцінку законності використання бюджетних коштів та здійснення бюджетних операцій та процедур. З огляду на це, необхідно працювати над розробкою такої системи бюджетного контролю, яка б дала можливість скоординувати діяльність контролюючих органів, що

слідкують за дотриманням законодавства при виконанні державного бюджету та сприяти цим ефективному використанню бюджетних коштів.

Бюджетний контроль розглядають як вид спеціального державного контролю, або ж як різновид фінансового, що має місце в сфері бюджетних правовідносин. Проте, незважаючи на той факт, що даний вид контролю є безпосередньою частиною бюджетного процесу, ефективного здійснення якого є запорукою економного і раціонального використання бюджетних коштів, на сьогодні термін «бюджетний контроль» в бюджетному законодавстві не застосовується. Як правило, у Бюджетному кодексі України від 2010 року використовуються такі терміни як «контроль за дотриманням бюджетного законодавства (ст.19, 26, 109, 111, 122 БКУ)», «внутрішній контроль (ст. 22, 26 БКУ)», а також інші, під якими власне і розуміється бюджетний контроль [2].

Проект Закону України «Про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення», має визначення бюджетного контролю як системи заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування з метою забезпечення законності дій учасників бюджетного процесу під час складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджетів та звітування про їх виконання [3]. Проте, даний документ, представлений до розгляду Верховній Раді України ще у 2003 році і досі залишається на рівні проекту.

Незважаючи на те, що термін «бюджетний контроль» в бюджетному законодавстві не застосовується, в наукових працях та навчальній літературі цей він набуває поширення і активно використовується науковцями. Так, з точки зору вчених, бюджетним контролем є: самостійний вид державного фінансового контролю, який здійснюється в бюджетній сфері та спрямований на встановлення законності, достовірності й економічної ефективності діяльності учасників бюджетного процесу зі складання та затвердження проектів бюджетів (бюджетів державних, позабюджетних фондів), зарахування й використання бюджетних коштів, управління державною власністю [4]; різновид державного фінансового контролю, спрямованим на забезпечення

доцільності, законності, достовірності та раціональності дій учасників бюджетного процесу під час складання, розгляду, затвердження, виконання, внесення змін та звітування про виконання бюджетів усіх рівнів. Бюджетний контроль є особливим видом управлінської діяльності, спрямованим на виявлення відхилень у формуванні та використанні централізованого фонду грошових коштів, а також своєчасне прийняття коригувальних та превентивних заходів [5, с.150-151].

На нашу думку такий підхід до визначення бюджетного контролю як різновиду державного фінансового контролю є не зовсім коректний, адже контроль за дотриманням бюджетного законодавства може здійснюватися не лише з боку державних органів, а і з боку громадськості.

Бюджетний контроль називають складовою частиною фінансового контролю, який також називають фінансовим контролем у бюджетній сфері [6, с. 177]; матеріальним вираженням контрольної функції бюджету, об'єктивно зумовленою складовою процесу економічної діяльності та однією з функцій управління бюджетною системою. Бюджетний контроль охоплює тільки ті розподільчі процеси, які стосуються формування і використання централізованого фонду грошових ресурсів держави [7, с.363-364]. Останнє визначення є дуже загальним і не розкриває суті означуваного поняття.

На думку В. Д. Чернадчука, бюджетний контроль можна визначити як діяльність уповноважених бюджетним законодавством органів та їх посадових осіб з перевірки виконання вимог бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу, що реалізують бюджетні обов'язки або забезпечують таку реалізацію [8, с.24]. Бюджетний контроль, з точки зору О. П. Гетманець, є комплексною та цілеспрямованою системою економіко-правових заходів уповноважених контролюючих суб'єктів, спрямованою на забезпечення законності та ефективності дій учасників бюджетного процесу під час укладення, розгляду, затвердження бюджетів, виконання та внесення змін, звітування про виконання бюджетів, що становлять бюджетну систему України [1, с. 39].

Бюджетний контроль присутній на всіх стадіях бюджетного процесу: від складання проекту бюджету до розгляду звіту щодо його виконання та прийняття рішення з приводу нього. Про це свідчить, зокрема ст.1 БКУ, в якій зазначається: «Бюджетним кодексом України регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, а також питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства» [2].

Ефективне здійснення поточного бюджетного контролю загалом, і контролю виконання державного бюджету за видатками, зокрема, дозволяє забезпечити результативний та економний розподіл і використання централізованого грошового фонду, що дає можливість ефективно втілювати в життя бюджетну політику держави. Бюджетний контроль виконання державного бюджету за видатками, здійснюваний компетентними органами, зачасту є дієвим засобом профілактики та припинення правопорушень на стадії виконання державного бюджету.

Завданнями бюджетного контролю при здійсненні видатків з державного бюджету є: запобігання прийняття рішень, що можуть призвести до вчинення бюджетних правопорушень при виконанні державного бюджету за видатками; вчинення превентивних заходів по запобіганню вчиненню бюджетних правопорушень; виявлення відхилень при здійсненні видатків з державного бюджету від принципів законності, ефективності й економності; своєчасне прийняття коригуючих заходів при виявленні відхилень; накладення стягнень на осіб, що вчинили правопорушення в сфері виконання державного бюджету за видатками; вжиття заходів по відшкодуванню майнової шкоди, завданої правопорушенням та недопущенням в майбутньому неправомірних дій при виконанні державного бюджету за видатками; вироблення пропозицій змін до чинного законодавства, які дозволять максимізувати ефект від використання бюджетних коштів.

Таким чином, підсумовуючи наведенні міркування, бюджетний контроль виконання державного бюджету за видатками можна визначити як комплекс заходів, що полягає у здійсненні уповноваженими бюджетним законодавством особами дій, що спрямовані на перевірку дотримання законодавства суб'єктами виконання державного бюджету при здійсненні операцій по витрачання бюджетних коштів, економності та ефективності їх діяльності, а також реалізація превентивних, коригувальних та санкційних заходів, у випадку виявлення правопорушень.

Використана література:

1. Гетманець О.П. Бюджетний контроль: організаційно-правові засади: монографія / Гетманець О.П. – Х. : Екограф, 2008. – 308 с.
2. .Бюджетний кодекс України від 8.07. 2010 р. № 2456-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення: Проект закону України 33242 від 17.03.2003 р. Автори Янукович В.Ф. Кабінет Міністрів України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.u>
4. Васильев А. А. Правовое регулирование государственного бюджетного контроля в Российской Федерации: дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 / А.А. Васильев; ИЗИСП при Правит-ве РФ. – М., 2003. – 222 с.
5. Лопушняк Г. С. Системи забезпечення та технології бюджетного процесу: [навч.-метод. посіб.] / С. Г. Лопушняк, В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 175 с.
6. Тедеев А.А. Бюджетное право Российской Федерации / А. А. Тедеев, В.В. Парыгина, С.С. Мелников. – М., 2003. –280 с.
7. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: [монографія] / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
8. Чернадчук В. Д. До питання видів та форм бюджетного контролю / В. Д. Чернадчук // Фінансове право. – Ірпінь: АДЕФ-Україна, 2011, № 3. – С.23-26